

Termen m.b.t. gevechtsvliegen t.t.v. de Eerste Wereldoorlog

Ontleend aan de voetnoten van diverse delen uit de serie Biggles-boeken

Zie ook: <http://jeugdboeken.apriana.nl/Biggles/index.html>

Aas

Een gevechtsvlieger die vijf of meer vijandelijke toestellen heeft neergehaald tijdens luchtgevechten.

Afschrijven

Een vliegtuig dat dusdanig was beschadigd dat het niet meer kon worden gerepareerd werd officieel 'afgeschreven' genoemd, omdat het uit de boeken van het squadron werd verwijderd. De uitdrukking 'afgeschreven' werd ook wel gebruikt om de totale vernietiging van iets aan te geven.

Aileron of rolroer

Dat is een beweegbare klep aan de achterzijde van een vleugel of de staart van een vliegtuig voor de regeling van de stand in de lucht.

Albatros

Duits eenzits gevechtsvliegtuig met twee vaste mitrailleurs, gesynchroniseerd om door de propeller te vuren.

Ammonal

Een zeer krachtig explosief. Het werd gebruikt in Mills-bommen.

Archie

Spraakgebruik: luchtafweergeschut, ook wel afweergeschut; in Wereldoorlog-II flak genoemd..

Aviatik

Duitse verkenningstweedekker, uitgerust met een mitrailleur voor de piloot en een beweegbare mitrailleur voor de waarnemer/schutter.

Avro 504

Vliegtuig, intensief gebruikt om in te trainen. In 1914 oorspronkelijk gebruikt als bommenwerper.

Ballon

Beide partijen maakten in de Eerste Wereldoorlog gebruik van observatieballonnen met waarnemers in een mand eronder, om artillerieposities en troepenbewegingen te bekijken. De bijnaam van de ballonnen was gaszakken of worsten; Duitse ballons heetten soms 'Drachen'. In tegenstelling tot vliegtuigen hadden ballonnen wel parachutes in geval van nood voor de bemanning aan boord.

Biffs

Spraakgebruik: Bristol Fighters

Bishop = William Avery (Billy) Bishop V.C. (1894-1956)

Canadese gevechtspiloot met 72 bevestigde overwinningen: de op een na hoogst scorende R.F.C.-piloot in de Eerste Wereldoorlog.

Mick Mannock V.C., een Ierse jachtpiloot, scoorde met 73 overwinningen het hoogste; in 2018 gedood.

James Thomas Byford McCudden V.C. (1895-1918): Britse gevechtspiloot met 57 bevestigde overwinningen (op drie na hoogste score), stierf bij een vliegtuigongeluk in juli 1918.

Bowden-hendel

De 'trekker' om de mitrailleurs af te vuren, meestal gemonteerd op de stuurknuppel van de piloot. Soms werd er een knop gebruikt, boven aan de knuppel, die met de duim moest worden ingedrukt.

Brandenburg

Duits tweezits-watervliegtuig dat werd gebruikt voor verkennings- en lichte bombardementsvluchten.

Bristol (Fighter)

Brits tweezits gevechtsvliegtuig met een opmerkelijk goede wendbaarheid, in gebruik vanaf 1917. Het was uitgerust met één vaste Vickers-mitrailleur voor de piloot en één of twee mobiele Lewis-mitrailleurs voor de waarnemer/schutter.

Buckingham

Een soort brandkogel, ontworpen om alles waar hij mee in aanraking kwam in brand te steken. Hij werd hoofdzakelijk tegen ballonnen gebruikt om het waterstofgas in brand te steken waarmee deze waren gevuld.

Camel

Sopwith Camel: een eenzits, dubbeldeks gevechtsvliegtuig met twee mitrailleurs, gesynchroniseerd om door de propeller te kunnen vuren.

Circus

Spraakgebruik: een formatie Duitse gevechtsvliegtuigen werd door de R.F.C.-piloten een 'circus' genoemd, vanwege de felle kleuren van de Duitse vliegtuigen; vaak stonden ze bekend onder de naam van de leider, bijvoorbeeld: 'Richthofens circus'.

Clinometer

Een instrument dat veel op een waterpas lijkt en dat in de lengterichting op het instrumentenbord is geplaatst; de plek van het luchtbelletje geeft dan aan of het toestel horizontaal vliegt of dat het om de lengteas is gedraaid.

C.O. = Commanding Officer

De bevelvoerende officier.

Communicatie

In deze tijd hadden vliegtuigen nog geen radio's, dus berichten van piloot tot piloot werden overgebracht door bewegingen met de hand of met het vliegtuig zelf. Zo was 'met de vleugels zwaaien' het signaal dat gewoonlijk gebruikt werd door de leider van een formatie om aan te geven dat er vijandelijke vliegtuigen in zicht waren of dat hij ging aanvallen.

Cooper-bom

Een stalen, met amatol gevulde fragmentatiebom voor gebruik tegen transport, vliegvelden en troepen; vaak werden ze vervoerd door eenpersoons gevechtsvliegtuigen, onder de vleugels, vier aan iedere kant.

Cox

De officiële bank van het leger.

Depot

Een depot waar officieren werden gestationeerd totdat ze werden toegewezen aan een actief squadron.

D.H.4 / Fours

De Havilland 4 – Britse tweezitter, dagbommenwerper 1917-1920. W.E. Johns vloog in de D.H.4 bij het 55e squadron in 1918.

Dolphin

De Britse Sopwith Dolphin, een dubbeldeks jachtvliegtuig, bewapend met twee mitrailleurs, kwam in 1917 in dienst, maar slaagde er nooit in even populair te worden als de Camel; slechts vier R.F.C.-/R.A.F.-squadrons gebruikten het toestel.

Draagvlakken

De vleugels van een vliegtuig werden ook wel de draagvlakken genoemd.

D.S.O. = Distinguished Service Order

Een Britse medaille voor bewezen moed.

Duet

Een duet is wanneer de granaten aan weerszijden van een doelwit ontploffen.

F.E.

Britse tweezits dubbeldekker met duwschroef, met de motor achter de piloot en de schutter in de voorste cockpit.

Fokker D.VII

Zeer efficiënt, Duits, eenzits, dubbeldeks gevechtsvliegtuig met twee vooruit vurende mitrailleurs.

Fokker-Driedekker

Duits gevechtsvliegtuig met aan beide zijden van de romp drie vleugels en met twee naar voren vurende mitrailleurs.

Formatie

Een eenheid van drie tot zes vliegtuigen, deel uitmakend van een squadron.

Friedrichshafen

Tweemotorige dubbeldeks-bommenwerper met een driekoppige bemanning; een Friedrichshafen kon een bommenlast van maar liefst 1200 kilo dragen.

F.T.S. = Flying Training School

Vliegschool, gevestigd in het Verenigd Koninkrijk.

Gotha

Duitse tweemotorige tweedekker-bommenwerper met een driekoppige bemanning; de maximale belasting bestond uit veertien bommen, met een totaal gewicht van 500 kilo.

Goudvinken

Spraakgebruik: stafofficieren (zeer hoge officieren), waarmee wordt verwezen naar de gouden versierselen en tressen op pet en uniform.

Hannoverana

Duits, tweezits, dubbeldeks vliegtuig voor luchtgevechten en grondaanvallen.

H.E. = Home Establishment

D.w.z. Engeland

Houwitser

Een groot kaliber kanon met korte loop dat een zware granaat afvuurt voor beschietingen vanaf korte afstand.

Huisje-boompje-beestje

Spraakgebruik: zo laag over de grond vliegen om aan de aandacht van de vijand te ontsnappen, dat de piloot voor elke boom, elk huis en elk beest moest uitwijken om deze niet te raken.

Immelman

De manoeuvre bestaat uit een halve rol (halve omwenteling om de lengte-as) aan de top van een looping, waardoor de vliegrichting snel wordt omgedraaid.

Deze is genoemd naar Max Immelmann, succesvol Duits gevechtsvlieger van 1914 tot 1916 met zeventien overwinningen, die de eerste was die deze draai in een gevecht toepaste.

Jagen laten

Het openen en sluiten van de gastoevoer om het geluid van de motor te veranderen, vaak gebruikt als signaal.

Koperen petten

Een veelgebruikte uitdrukking waarmee de stafofficieren bedoeld worden, en die zonder twijfel werd afgeleid van het embleem op hun petten - dikwijls 'bananen' genoemd.

Lewis-mitrailleur

Mitrailleur, gemonteerd op een houten ring, die, zowel in een tweezitsvliegtuig als op de grond, 360° in het rond kan draaien, zodat de schutter in alle richtingen kan schieten.

Lichtspoor munitie

Speciale kogels met een kleine, brandbare (fosfor)lading in de huls, die ontbrandt bij afvuren en waarmee de baan van de kogels door de lucht overdag en 's nachts zichtbaar is.

Lokaliseren

Tijdens de oorlog waren de kaarten verdeeld en onderverdeeld in vierkanten. Door het noemen van de letters en cijfers van de vierkanten kon elke plek, bijna tot op een voet, benoemd en geïdentificeerd worden. Dit stond bekend als lokaliseren.

Looping

Daarbij laat de piloot z'n vliegtuig opwaarts en achterover een verticale cirkel beschrijven.

Macadam

Een soort asfalt; een mengsel van teer, steentjes, portland cement, hars en pek.

Magneet/bougie

Een keramische staaf met elektroden, waartussen de ontstekingsvonk van een verbrandingsmotor overspringt.

Maltheser Kruis

Sommige Duitse vliegtuigen in de Eerste Wereldoorlog droegen zwarte Maltezer kruisen (zie de voorkant van Biggles als spion in de J-serie, door Rudy van Giffen).

M.C. = Military Cross

Een Engelse militaire onderscheiding.

Mess

De eet- en recreatieruimte van de officieren.

M.O. = Medical Officer

De legerarts.

Nacelle

Een nacelle is een gondel die op of tussen de vleugels is geplaatst en waarin de bemanning of de waarnemer zit.

Nines/Negens

Bijnaam voor de De Havilland 9 - een Britse, tweezits bommenwerper uit 1917-1918 met één vaste, vooruit vurende mitrailleur, voor de piloot, plus een mobiel wapen voor de schutter/waarnemer achterin.

Nissenhut

Een Nissenhut - genoemd naar de Canadese luitenant-kolonel in Britse dienst Peter North Nissen die deze hut in 1917 uitvond - is een noodonderkomen, dat bestaat uit een gebogen dak van golfplaat met een rechte voor- en achterkant. Dergelijke hutten werden tot ver na de Tweede Wereldoorlog veelvuldig gebruikt, met name door het Amerikaanse leger.

O.P. = Offensive Patrol

Aanvalspatrouille die actief op zoek gaat naar iets om aan te vallen.

Pannenkoeklanding

In plaats van dat het vliegtuig naar beneden glijdt om te landen, ploft het vanaf een paar voet hoogte neer nadat het elke voorwaartse vliegsnelheid heeft verloren.

Parabellum-mitrailleur

Een losse mitrailleur voor de achterste schutter, meestal gemonteerd op een U-vormige stang om snelle bewegingen met een breed schootsveld mogelijk te maken.

Parachute

In de Eerste Wereldoorlog kregen slechts weinig piloten een parachute mee, dus uit een vliegtuig springen betekende een sprong naar de dood.

Pfalz

Erg succesvolle Duitse eenzits tweedekker-gevechtvliegtuig, uitgerust met twee of drie mitrailleurs die gesynchroniseerd waren om door te propeller te kunnen vuren.

Positie-tuniek

Tuniek met een flap over de voorkant die aan de zijkant wordt vastgemaakt en niet in het midden.

Pour-le-Mérite-medaille

Duitse militaire onderscheiding, in 1740 ingesteld door Frederik de Grote en in het Engels The Blue Max genaamd vanwege de blauwe kleur van het kruis.

Pyrene

Handbediend blusapparaat.

R.A.M.C. = Royal Army Medical Corps

De medische troepen van het Britse leger.

R.E.8

Brits tweezits tweedekker-verkenningvliegtuig, bestemd voor het observeren van de artillerie op de grond.

R.F.C. = Royal Flying Corps

Koninklijk Vliegercorps. Een legeronderdeel dat van 1914-1918 verantwoordelijk was voor militaire luchtoperaties. Na de samenvoeging met de Royal Naval Air Service op 1 april 1918 werd de naam gewijzigd in Royal Air Force.

Richthofen = Manfred von Richthofen - de Rode Baron

Een Duitse aas die in totaal 80 geallieerde vliegtuigen neerschoot. Hij sneuvelde in april 1918.

Roland

Duits tweezits gevechtstoestel, waarbij de waarnemer/schutter de mitrailleur bedient.

Rook van luchtafweergeschut

Over het algemeen produceerde het Britse luchtafweergeschut witte rook en het Duitse zwarte rook.

Royal Naval Air Service

Luchtvaartafdeling van de Britse marine, in 1918 opgegaan in de Royal Air Force.

Royal Scots

Het oudste infanterieregiment in het Britse leger. Het regiment ontstond in 1633 onder Karel I van Engeland en bestond tot 2006 toen het met een ander legeronderdeel werd samengevoegd en een nieuwe naam kreeg.

Rumpler

Duitse tweezits tweedekker voor observatie en lichte bombardementen.

Salamander

Sopwith Salamander: Brits eenzits dubbeldeks vliegtuig, speciaal ontwikkeld om te worden ingezet tegen infanterie, uitgerust met twee mitrailleurs en beschermende pantserplaten rond de cockpit.

Scarff-ringen

De eerste bewapening aan boord van een vliegtuig bestond uit gewone handwapens, maar toen de bewapening langzamerhand zwaarder werd, was er behoefte aan andere oplossingen. Een daarvan was de zogeheten Scarff-ring, een ring waarop een mitrailleur kon worden geplaatst. Zo kon de waarnemer het toestel verdedigen door de mitrailleur op deze ring 180° te draaien met een bereik tot zelfs boven het toestel.

S.E.5 = Scouting Experimental

Brits experimenteel eenzits tweedekker-verkenningsvliegtuig, uitgerust met twee of drie mitrailleurs; in gebruik van 1917 tot 1920.

Show

Spraakgebruik: een operationele vlucht boven vijandelijk gebied.

Sidcot

Een dik gevoerde overall die door vliegers werd gedragen.

Slof

Een Camel had geen achterwiel, maar een metalen glijder, die slof werd genoemd.

Snipe

Sopwith Snipe: een verbeterde versie van de Sopwith Camel, met iets betere prestaties.

Spad

Een in Frankrijk gemaakte eenzits, tweedekker gevechtsvliegtuig, die in 1916 voor het eerst zijn opwachting maakte, topsnelheid 212 kilometer per uur, bewapend met één of twee Vickers-mitrailleurs. Gebruikt door de V.S. toen zij hun eigen squadrons vormden.

Spandau's

Duitse mitrailleurs werden vaak Spandau's genoemd, naar de plaats waar ze werden gefabriceerd, de toenmalige stad Spandau (sinds 1920 een wijk van Berlijn) in Duitsland.

Spionnen

Leden van de strijdmacht die tijdens de oorlog werden gevangen genomen, hadden het recht op eervolle behandeling tijdens hun gevangenschap, maar iedereen die betrokken was bij spionage (inclusief het vervoer van spionnen) werd gefusilleerd door een vuurpeloton.

Squadron

Een operationele eenheid vliegtuigen en al het hierbij horende personeel onder een gezamenlijke commandant. Ook wel 'eskader'.

Staffel

Duits equivalent van een squadron (eskader), 12 of 13 vliegtuigen werden vaak naar hun leider genoemd, zoals deze, die is genoemd naar Baron von Richthofen, de "Rode Baron," de gevechtspiloot uit de Eerste Wereldoorlog met de hoogste score, die 80 geallieerde machines neerschoot, voordat hij in 1918 zelf werd gedood.

Stijgbeugel

Klimijzer waar de vliegeniers hun voet in moesten zetten om in de cockpit te kunnen klimmen. Deden ze dat niet dan traptten ze door het linnen of het canvas van de bekleding heen.

Stijl

Stijlen zijn de stijve verbindingen tussen de vleugels en romp van een dubbel- of driedekker.

Tender

Voertuig dat gewoonlijk gebruikt werd om voorraden te verplaatsen.

Torsie van de motor

De reactie van een propeller die een vliegtuig in de tegenovergestelde richting neigt te draaien van de kant waarnaar de propeller draait.

Tripe-hounds

Spraakgebruik: Engelse benaming voor een Duits, driedekker gevechtsvliegtuig met twee voorwaarts vurende mitrailleurs (zie Fokker-driedekker).

Uien

Vlammende/brandende uien: een soort zeer brandbare luchtafweergranaten die alleen door de Duitsers gebruikt werden.

Ulanen

Duitse cavalerie.

Vaantjes

Vaantjes werden gebruikt om de squadroncommandant of formatieleider in de lucht makkelijk te kunnen identificeren.

Valschermfakkels

Zeer heldere lichten waaraan een parachute was vastgemaakt om te zorgen dat ze langzaam omlaag zouden zakken. Ze werden door vliegers gebruikt om de grond onder hen te verlichten bij nachtvluchten.

V.C. = Victoria Cross

De hoogste Britse militaire onderscheiding; het kruis wordt uitgereikt voor 'zeer bijzondere dapperheid, of bijzondere daad van moed of opoffering of extreme plichtsbetrachting in contact met de vijand.' De onderscheiding werd in 1856 ingesteld door koningin Victoria en is sindsdien 1356 keer uitgereikt.

Very-pistool

Pistool met een korte loop om verschillend gekleurde lichtkogels af te schieten. Voordat er sprake was van radio's in vliegtuigen, werden er vaak lichtkogels, die kleurige vlammen gaven, gebruikt om boodschappen over te brengen.

Vickers-mitrailleurs

Mitrailleurs die een constante stroom kogels afvuren nadat de trekker eenmaal overgehaald is.

Vissenstaart

Slingeren door een snelle heen-en-weer-gaande beweging van het roer wordt gebruikt bij het landen om snelheid te reduceren door het creëren van extra luchtweerstand.

Vleugelspijlen

Een tweedekker had vier vleugels, aan beide zijden twee. Spijlen zijn de onbuigzame steunen tussen de romp en de vleugels bij twee- en driedekkers.

Vliegkabels

Die werden – met name bij tweedekkers – gebruikt om de vleugels in de lucht op hun plaats te houden. Landingskabels droegen het gewicht van de vleugels wanneer het vliegtuig op de grond stond.

Vliegtuigradio

Een vliegtuig gaf een doel nauwkeurig aan voor de artillerie onder hem. De piloot controleerde hoe dicht de granaten bij het doel neerkwamen en gaf dat dan met een eenrichtingsradio via morse door aan de kanonniers.

Vrille

Schroefvormige draaiing van een vallend vliegtuig.

Vuurspoor

Het spoor van verbrand of geplet gras voor de loop van een kanon, veroorzaakt door de vlam. Dat was duidelijk te zien op luchtfoto's en verraadde veel geschut.

Ypres Salient

Dat was een sectie van de frontlinie waar veel om gestreden werd, die, soms tot wel 8 kilometer, in het door de Duitsers bezette gebied doordrong. Ze lag ten oosten van de plaats Ieper. Meer dan driekwart miljoen mensen aan beide kanten stierven bij de strijd om dit stuk land.

Wapenstilstand

Deze wapenstilstand werd op 11 november 1918 om 11 uur 's ochtends getekend en maakte een einde aan de Eerste Wereldoorlog. Deze dag wordt in het Verenigd Koninkrijk tot op de dag van vandaag herdacht als Poppy Day.

Wielblokken

Houten wigvormige blokken die voor en achter de wielen van een vliegtuig worden gelegd om te voorkomen dat het toestel voortijdig in beweging komt.

Wing

Het administratieve hoofdkwartier. Elke Wing had verschillende squadrons onder commando. Deze werd geleid door een luitenant-kolonel.

Whip Stall

Ook wel zweep-overtrek genoemd. Hierbij stijgt het vliegtuig bijna loodrecht omhoog tot het zijn vlieg-snelheid verliest en dan weer terugvalt.

Zeppelin

Luchtschip met stijve frameconstructie, door de Duitsers gebruikt boven Groot-Brittannië voor strategische bom-bardementen en verkenning

Zonesignaal

Een zonesignaal was een speciaal signaal van een vliegtuig aan de artillerie en werd alleen gebruikt in heel uitzonderlijke omstandigheden. Wanneer het zonesignaal doorgeseind werd door degene die de zendapparatuur bediende, dan werd dat gevolgd door de exacte locatie van het doelwit. Militaire kaarten waren in grotere en kleinere vierkanten verdeeld; ieder vierkant had een nummer en een letter. Op die manier was het mogelijk om elke plek meteen op de kaart aan te geven. Wanneer er een zonesignaal werd verzonden, richtte ieder wapen van elk kaliber binnen schootsafstand een snelvuur op die plek en dat kon betekenen dat honderden mitrailleurs onmiddellijk het vuur openden op hetzelfde doel. Je kunt je het resultaat beter voorstellen dan het zich laat beschrijven. Natuurlijk was zo'n operatie verschrikkelijk duur, want het kon wel £10.000,- per minuut kosten zolang het duurde, en alleen uitzonderlijke omstandigheden, zoals een lange rij transportvoertuigen, of een groot aantal troepen, rechtvaardigden het signaal. In Frankrijk ging het verhaal rond dat een nieuwe officier een keer in zijn wanhoop een zonesignaal stuurde voor één enkele batterij afweergeschut die hem lastigviel. Hij kwam voor de krijgsraad en werd naar huis gestuurd. (zie ook 'Lokaliseren')